

Thema version 1.1

Dansk brugervejledning

*Dansk Thema-gruppe
Oktober 2015*

Indhold

1	Introduktion.....	1
2	Thema-klassifikationens opbygning	2
2.a.	Emner	2
2.b.	Kvalifikatorer	3
3	Udveksling af Thema-koder.....	4
3.a.	Fortolkning af nationale tilføjelser	4
4	Tildeling af Thema-emner og -kvalifikatorer	5
4.a.	Generelle regler for klassifikation	5
5	Om hovedemnerne.....	7
6	Om kvalifikatorerne.....	10

1 Introduktion

Thema-klassifikationen er tænkt som en emneklassifikation af bogindhold til brug for digitale og fysiske produkter, for alle dele af den globale bog- og e-bogsbranche og for såvel online som fysisk detailhandel. Klassifikationen er gratis at anvende og vedligeholdes af EDItEUR på vegne af den internationale Thema styregruppe. I Danmark vedligeholdes den danske oversættelse af den danske Thema-gruppe, som også har udarbejdet denne vejledning på grundlag af den internationale [Basic User Instruction](#). Den danske gruppe har sekretariat hos Danske Forlag.

Den første fuldstændige version af Thema, version 1.0, blev lanceret i oktober 2013. Thema version 1.1 blev frigivet i november 2014 og bestod udelukkende af tilføjelser eller ændringer til navnene i klassifikationen. Ændringerne var baseret på forslag fra nationale Thema-grupper, ofte ud fra erfaringer med den første anvendelse af klassifikationen, oversættelsesarbejde og sammenligninger med nationale klassifikationer. Arten og omfanget af ændringerne betyder, at alle koder fra version 1.0 stadig er gyldige i version 1.1

På EDItEURs hjemmeside findes de godkendte¹ klassifikationer, både den internationale og de nationale. De findes i flere formater sammen med støttedokumentation og et interaktivt flersprogligt søgeværktøj, se <http://www.editeur.org/151/Thema>

¹ Det er vigtigt kun at anvende de godkendte klassifikationer, selvom man ved, at der arbejdes på ændringer eller tilføjelser. Det kan give problemer for modtagerne, hvis man tildeler koder, som endnu ikke er godkendt og dermed bekendtgjort bredt i den internationale branche.

Denne vejledning er ikke et fuldstændigt sæt retningslinjer, men en oversigt over de grundlæggende principper for anvendelse af Themas klassifikationsprincipper. I selve klassifikationen er der for en række koder indeholdt uddybende noter, og efter behov vil der blive udsendt nye vejledninger, værktøj eller gennemarbejdede eksempler.

2 Thema-klassifikationens opbygning

Thema-klassifikationen består af to typer af elementer:

- Emner (engelsk: Subject Categories), der er opdelt i 20 hovedemner (se afsnit 2.a. nedenfor).
- Kvalifikatorer (engelsk: Qualifiers), der er opdelt i seks forskellige dimensioner eller facetter (se afsnit 2.b. nedenfor).

En Thema-klassifikation består af mindst et element, nemlig et *emne*. Hertil kan der knyttes en eller flere *kvalifikatorer*, som lægger yderligere dimensioner til beskrivelsen.

Emner og kvalifikatorer er identificeret med *koder*. Koderne angiver strukturen i klassifikationen, så de er fælles for alle de nationale udgaver af Thema.

Emner og kvalifikatorer har *navne* (engelsk: Headings) og eventuelt *noter* og *referencer* (i den engelske udgave kaldes referencer "See also..."). Noter og referencer anvendes til at uddybe og tydeliggøre emnet eller kvalifikatoren, f.eks. ved at henvise til koder for relaterede emner.

2.a. Emner

Emnekategorierne er universelt anvendelige og fælles for alle oversættelser af Thema.

Emnerne udgør et hierarki. På det øverste niveau er der 20 *hovedemner*, der har koder med kun ét bogstav (f.eks. har "jura" koden "L").

Hver hovedemne er inddelt i et antal emner, i alt cirka 2.500 forskellige emner.

Underemnerne har koder med op til fire bogstaver og to tal. Dermed er der i alt op til seks niveauer, hvilket kan ses i dette tilfælde:

Kode:	Navn:
Q	Filosofi og religion
QR	Religion og tro
QRM	Kristendommen
QRMB	Kristne kirker, kirkesamfund, grupper
QRMB3	Protestantisme og protestantiske kirker
QRMB34	Evangelisk-lutherske kirker

Er en bog klassificeret på et detaljeret niveau, indeholder koden alle de overordnede niveauer. Så kan f.eks. internetboghandlere sætte deres søgesystem til at vise resultater på det niveau, som er relevant for kunden, og bogen vil blive fundet både på det detaljerede niveau og på et af de overordnede niveauer.

2.b. Kvalifikatorer

Der er seks forskellige typer af kvalifikatorer, så efter behov kan der til en bog tildeles op til seks kvalifikatorer. De seks typer er:

Geografi	(kode: 1)
Sprog	(kode: 2)
Tid	(kode: 3)
Uddannelser og uddannelsesniveauer	(kode: 4)
Aldersniveauer og interesser	(kode: 5)
Stilretninger	(kode: 6)

Kvalifikatorerne er opdelt i *Fælles kvalifikatorer* og *Nationale kvalifikatorer*.

De fælles kvalifikatorer er fælles for alle Thema-oversættelser og indgår i den internationale standard. De betegnes med ét tal (mellem 1 og 6) og et antal bogstaver (f.eks. angiver "1DDB" "Belgien").

Kvalifikatorer for sprog (2) og stilretninger (6) er alene fælles, så her kan der ikke indføres nationale (f.eks. danske) kvalifikatorer. Ønsker om tilføjelser til sprog og stilretning skal derfor rettes til den internationale Thema Komite, der en gang hvert halve år tager stilling til ansøgningerne fra de nationale Thema-grupper.

For at gøre Thema relevant lokalt og nationalt er der mulighed for at få "nationale tilføjelser". Reglerne for at anvende nationale kvalifikatorer er præcist de samme som for de fælles kvalifikatorer.

Grundstammen i en national kvalifikator er altid en fælles kvalifikator, hvortil føjes en nationalitetsbetegnelse (ISO-landekoden eller tilsvarende) og en identifikator. De nationale kvalifikatorer udvider altså den internationale standard og kendes ved at have formen:

et tal + et antal bogstaver + en bindestreg + en nationalitetsbetegnelse på to bogstaver + en bindestreg + eventuelt et eller flere bogstaver

Nogle eksempler:

1DNS-SE-BH	Västergötland	
3MPBGJ-ES-B	Den spanske borgerkrig	
4Z-US-	USA's uddannelses-curriculum	(bemærk koden slutter med bindestreg)
4Z-GB-SD	Det Skotske curriculum, national 5	
5HC-US-A	USA's uafhængighedsdag	

Den længste kode for en kvalifikator er på 13 karakterer, nemlig "1KBB-US-WPNWS", som betegner byen "Seattle" i USA, men der er principielt ikke nogen grænse for længden på koderne.

Den danske Thema-gruppe har ønsket en række nationale tilføjelser, som forventes godkendt ved Thema Komiteens møde ved bogmessen i Frankfurt, oktober 2015. Danske kvalifikatorer kan findes ved at søge på "-DK-". Hvis der er behov for yderligere danske kvalifikatorer, vil det blive diskuteret i den danske Thema-gruppe, der afholder åbne møder, kontakt eventuelt rdh@danskeforlag.dk.

3 Udveksling af Thema-koder

Ved udveksling af produkt-metadata f.eks. via ONIX, er det kun Thema-koden, som skal kommunikeres. Den kan så oversættes af modtageren efter behov. Det er altså op til f.eks. internetboghandlen eller søgetjeneren at vælge, hvilket sprog klassifikationerne vises på lokalt.

3.a. Fortolkning af nationale tilføjelser

Man vil ikke altid have behov for at forstå samtlige nationale tilføjelser. F.eks. vil de svenske historiske kvalifikatorer ikke være relevante for en dansk internetbutik, der ikke forhandler svenske bøger. Så kan man vælge at ignorere de nationale svenske historiske kvalifikatorer ved at forkorte koder, der begynder med "3" og indeholder tegnene "-SE-" og kun anvende tegnene før bindestregen.

På den måde vil f.eks. "3MG-SE-N", der betyder "Sverige: stormagtstiden (1611–1718)", blive til "3MG", altså "17. århundrede, 1600 til 1699".

Man kan også helt generelt vælge, hvis man møder en kvalifikator-kode, som ikke er indeholdt i den danske oversættelse, at se bort fra den sidste del af koden, der begynder med den første bindestreg. Så står man tilbage med koden for en fælles kvalifikator, som i dette eksempel:

Modtaget kode: 1KBC-CA-SGA = Central Saskatchewan: Saskatoon

Forkortet kode: 1KBC = Canada

Det giver mening og er korrekt (om end det er mindre præcist).

4 Tildeling af Thema-emner og -kvalifikatorer

4.a. Generelle regler for klassifikation

De grundlæggende regler for tildeling af Thema emnekategorier og kvalifikatorer er:

Regel 1: Det første emne skal være det primære emne

Vær sikker på, at den første kategori angiver det mest relevante og vigtigste emne ved at udnytte al tilgængelig information om værkets emne og indhold.

Regel 2: Klassificer titler så præcist som muligt eller så bredt som krævet

Hvis en bog alene omhandler et specifikt emne, som svarer til et bestemt Thema-emne, så brug kun den relevante kode.

Hvis bogen er bredt favnende, så brug et bredt Thema-emne i stedet for at opremse alle de mere præcise underemner, der er defineret under det.²

Ikke alle titler behøver at blive klassificeret på det mest detaljerede niveau. Man skal kun anvende et mere præcist emne, hvis bogens indhold kræver det.

Regel 3: Tildel så mange emner som nødvendigt

Hvis en bog dækker flere temaer, så tildel den flere Thema-emner for at indikere dette – så mange som påkrævet.³ Tildel kun koder for emner, som er relevante for hele bogens indhold, ikke emner, som kun berøres perifert.

Regel 4: Overhold alle instruktioner for brugen af en kategori

Som sagt er der til mange emner og kvalifikatorer også noter og referencer, som bl.a. angiver, hvis der for disse koder er regler for emnets omfang. Omfangsnoter giver vigtige og brugbare informationer om, hvad et emne eller en kvalifikator dækker, og hvordan kategorien skal bruges sammen med andre Thema-koder for at bruge klassifikationen fuldt ud og bevare dens konsistens.

Også her gælder hierarkiet, så regler for en af de bredeste kategorier (f.eks. niveau 1 eller 2) gælder for *alle* de efterfølgende kategorier under den brede kategori.

Referencer til relaterede Thema-koder er forslag til andre Thema-koder, som kan være relevante at tildele i stedet for eller som supplerer til den kode, der overvejes.

² På grund af klassifikationens hierarkiske struktur er det ikke nødvendigt at bruge højniveau-koder sammen med lavniveau-koder, der præciserer et emne.

Hvis man for eksempel har kategorien QDHR3 (Pragmatisme), så er det ikke nødvendigt at tilføje nogen af de overordnede koder:

QDHR	(Moderne filosofi: efter 1800)
QDH	(Filosofihistorie, filosofiske traditioner)
QD	(Filosofi)
Q	(Filosofi og religion)

Det er implicit, at QDHR3, 'Pragmatisme', er en del af QD, altså af 'Filosofi' etc.

På samme måde hvis man har valgt 1HFGA (Etiopien), så er det ikke relevant at tildele titlen koden 1H (Afrika) for at vise, at landet ligger i Afrika, osv.

³ Der er ikke fastsat en øvre grænse for antallet af emner eller kvalifikatorer, der må tildeles til en enkelt titel. Erfaringen fra brugen af Thema er, at fem emner og fem kvalifikatorer i de fleste tilfælde må være tilstrækkeligt.

Regel 5: Tilføj kvalifikatorer, når det er relevant

Kvalifikatorerne er en vigtig del af Thema-strukturen og giver en stor fleksibilitet, der tillader at udtrykke et stort antal emner med relativt få koder. Bemærk, at kvalifikatorerne er associeret med bogen som et hele og ikke forbundet direkte med et specifik Thema-emne, selv om der i en del tilfælde er en implicit forbindelse mellem emne og kvalifikator (f.eks. mellem emnet "Undervisningsmateriale om sprog" og sprog-kvalifikatorerne, eller mellem "Rejseguide" og de geografiske kvalifikatorer). Som ved tildeling af emner skal man tildele den mest specifikke kvalifikator, der passer, og så mange som krævet (jf. note 2 og 3).

Regel 6: Overvej konteksten

Man skal altid se specifikke emner i sammenhæng med de overordnede emner. Sommetider kan et emne virke relevant, hvis man ser på det isoleret, men dets placering i kategoriseringen kan indikere en betydning, som ikke er passende. Dette er specielt relevant, når der er emner, som ligner hinanden, men kan behandles forskelligt (f.eks. om det er et værk for specialister eller almene læsere, voksne eller børn, osv.). Den følgende summariske gennemgang af hovedemnerne og de seks forskellige typer af kvalifikatorer giver konkret vejledning om konteksten på højeste niveau.

5 Om hovedemnerne

Øverste niveau	Omhandler	Kvalifikatorer	Særpræg
A – Kunst og kultur	Specialist og en del almenvoksen; foretræk W*-koder for praktisk og hobby-relateret	Overvej STIL og andre hvor relevant	
C – Sprog og lingvistik	Specialist og almenvoksen	Især SPROG, men også andre hvor relevant	
D – Biografier, litteratur og litteraturstudier	Specialist og almenvoksen	Især SPROG og STIL, desuden andre hvor relevant (se instruktioner for SPROG-kvalifikatorer nedenfor)	For litteraturstudier angiver SPROG-kvalifikator, hvilket sprog originalværket er på. GEOGRAFI-kvalifikatorer bruges kun for at indikere vigtigt nationalt indhold, f.eks. litteratur på engelsk fra Australien.
F – Skønlitteratur og relaterede emner	Almenvoksen; se også X*-koder for graphic novels	GEOGRAFI og/eller TIDSPERIODE-kvalifikatorer anvendes, hvor disse aspekter er specielt vigtige. SPECIEL INTERESSE anvendes hvor relevant	FX*- og FY*-koder må kun bruges efter (er sekundære til) en anden F*-kode. Emnekoder fra ikke-fiktion-kategorier kan bruges efter F*-koder for at indikere nøgleemner i fiktive værker, hvor det er specielt relevant.
G – Reference, information og tværfaglige emner	Specialist og almenvoksen	Hvor relevant	GBC må kun bruges efter andre koder, der indikerer emne.
J – Samfund og samfundsvidenskab	Specialist og en del almenvoksen. Se også V*-koder for praktiske tilgange til mange emner.	Hvor relevant	JN*-koder kan anvendes med YP*-koder, uden man nødvendigvis skal have uddannelsesniveau-koder
K – Økonomi, finans, erhvervsliv og ledelse	Specialist og en del almenvoksen. Se også VS*-koder for praktiske tilgange til emner.	Hvor relevant	Visse K*-koder (KFCX, KFFX, KJBX) indikerer specifik behandling af emnet, dvs. studie- eller læsevejledninger

Øverste niveau	Omhandler	Kvalifikatorer	Særpræg
L – Jura	Kun specialist. Se V*-koder for almenvoksne emner	GEOGRAFI skal tildeles LN*-koder	LX indikerer emne specifik behandling, dvs. studie- eller læsevejledninger
M – Lægevidenskab og sygepleje	Kun specialist. Se V*-koder for almenvoksne emner	Normalt ikke krævet	MR*-koder indikerer specifik behandling af emnet, dvs. studie- eller læsevejledninger
N – Historie og arkæologi	Specialist og almenvoksen	Især GEOGRAFI og/eller TIDSPERIODE-kvalifikatorer, men også andre hvor relevant.	
P – Matematik og naturvidenskab	Kun specialist (på nær PDZ for populærvidenskab). Se WN*-koder for almenvoksne emner.	Normalt ikke krævet	
Q – Filosofi og religion	Specialist og en del almenvoksen. Foretræk VX*-koder for "Sjæl, Krop og Ånd".	Hvor relevant	QRV*-koder bør bruges efter (er sekundært til) andre QR*-koder.
R - Geofag, geografi og miljøvidenskab	Specialist og en del almen voksen. Foretræk VS*- og WN*-koder for almenvoksne emner.	Især GEOGRAFI, men også andre hvor relevant	
S - Idræt og udendørsaktiviteter	Almenvoksen	Hvor relevant	
T - Teknologi, ingeniørvidenskab og landbrug	Kun specialist. Se WG*-koder for almenvoksne emner.	Normalt ikke krævet	
U - Data- og informationsteknologi	Specialist og almenvoksen	Normalt ikke krævet	
V - Sundhed, relationer og personlig udvikling	Almenvoksen. Se C*-, J*-, K*-, L*-, M*-, Q*-, R*-koder for specialist værker	Især SPECIEL INTERESSE, men også andre hvor relevant.	
W - Livsstil, hobby og fritid	Almenvoksen. Se A*-, K*-, N*-, P*-, R*-, T*-koder, hvor relevant, for specialistværker	Især SPECIEL INTERESSE, men også andre, hvor relevant. Især GEOGRAFI for WT* (rejser)	

Øverste niveau	Omhandler	Kvalifikatorer	Særpræg
X - Graphic novels, tegneserier, vittigheds-tegninger	Almenvoksen, plus ungdom og børn.	GEOGRAFI og/eller TIDSPERIODE, hvor disse aspekter er specielt vigtige. INTERESSEALDER og SPECIEL INTERESSE, hvor relevant	Materialet har typisk brug for en "type" fra XA* plus en "genre" fra XQ* for fuld klassifikation. Bemærk, at ungdoms- og børnemateriale er inkluderet.
Y - Børnebøger, ungdomsbøger og undervisningsmidler	Al børne- og ungdomsmateriale (på nær X*-koder), dvs. op til 16 år, eller for undervisningsmidler mindstealderen for skoleafslutning.	Især INTERESSEALDER, men også andre, hvor relevant. Især UDDANNELSESFORMÅL for YP*-koder (uddannelse)	YN*-koder (almen interesse) kan bruges efter YF*-koder (fiktion) for at indikere nøgleemner for fiktion, hvor relevant. YX* (personlig og sociale emner) kan bruges efter YF*-koder (fiktion) for at indikere emner, som tages op i et fiktionsværk.

6 Om kvalifikatorerne

Øverste niveau	Anvendelse	Nationale tilføjelser?
1 – GEOGRAFI	<p>For at indikere det geografiske omfang eller anvendelighed af bogens indhold – f.eks. destinationen for en rejseguide, omgivelserne for en roman, jurisdiktion for en lov, etc.</p> <p>Må ikke bruges på fiktion og litteratur til at indikere værkets litterære tradition, f.eks. litteratur fra Peru.</p>	Ja
2 – SPROG	<p>For at indikere det/de sprog, bogens indhold retter sig imod – f.eks. for lingvistisk- eller litteraturstudier, parlører eller ordbøger. Dvs. det sprog, som bogen handler om, ikke nødvendigvis det sprog, den er skrevet på.</p> <p>Må ikke bruges til at indikere sproget for selve teksten i bogen.</p> <p>Må ikke bruges i forbindelse med fiktion og litteratur til at indikere værkets litterære tradition, f.eks. spansk litteratur.</p>	Nej. Alle koder er globale.
3 – TIDSPERIODE	<p>For at indikere tidsperioden for bogens indhold – f.eks. en historiebog, erindringer eller biografier eller historisk fiktion.</p> <p>Må ikke bruges til at indikere året for en årbog, et vejatlas, en rejseguide, en kongresberegning eller lignende.</p> <p>Må ikke bruges til at indikere den første udgivelsesdato for et værk, f.eks. af klassisk litteratur.</p>	Ja
4 – UDDANNELSESFORMÅL	<p>For at indikere pensum, eksamen eller niveau, som uddannelsesmateriale er specielt designet til – f.eks. skolebøger eller materiale for sprogkursus, repetition, læseguides eller erhvervsrettet undervisning.</p> <p>Må ikke bruges til at indikere en uddannelsesinstitution, som en bog handler om, f.eks. en skole eller universitets historie.</p>	Ja
5 – INTERESSEALDER og SPECIEL INTERESSE	<p>For at indikere en mangfoldighed af karakteristika relateret til indhold: Den anbefalede læsealder (specielt for børnebøger), relaterede hændelser (f.eks. helligdage eller offentlige fridage), grupper af mennesker (f.eks. kvinder, kristne, muslimer, bøsser, lesbiske, romaer eller lignende).</p> <p>Læg især mærke til omfangsnoterne for 5J*- og 5P*-koder</p>	Ja
6 – STIL	<p>For at indikere en bestemt stil af kunstnerisk eller kreativ udtryk, der svarer til bogens indhold, både fagbøger, f.eks. bøger om kunst, arkitektur, musik eller litteraturstudier, og fiktion og litterære tekster, f.eks. brug 6RA med DC* for at indikere romantisk poesi.</p>	Nej. Alle koder er globale.